

Covid-19 Virüsüne İlişkin Metaforik Algılar: Üç Kuşak Bir Kavram

Metaphorical Perceptions Regarding The Covid-19 Virus: A Three Generation Concept

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, üç kuşağa göre (çocuk, ebeveyn, kök ata) Covid-19 virüsüne ilişkin algıyı metaforlar yoluyla ortaya koymaktır. Araştırma Batman ilinde geniş aile dinamiğinde yaşayan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan toplamda 20 aile ile gerçekleştirilmiştir. Ancak çalışma sonunda aile üyelerinden herhangi birinin (çocuk, ebeveyn, kök ata) metaforla gerekçesi arasında tutarlı ilişkilendirme yapamadığı için 4 aile değerlendirmeye alınmamıştır. Geniş aile üyelerine Covid-19 virüsüne ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi amacıyla, "Covid-19 a/e benzer, Çünkü....." biçiminde eksik bırakılmış bir cümlelerin yer aldığı form kullanılmıştır. Bu sayede üç kuşağın Covid-19 virüsüne ilişkin algılarını; hangi metaforlarla ortaya koyacaklarını belirlemeye, hem de metaforların ortak özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde nitel araştırma desenine uygun olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Covid-19 virüsüne ilişkin metaforlar kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler çocukların için; "Kayıp Verme", "Başka Hastalıklara Benzeme", "Olumsuz Duygular Uyandırma", "Yaşam Düzenini Bozma", "Güvenli Alan", "Tabiat Olayları" ve "Özellikler Açısından Benzer Olma" dır. Ebeveynler için "Kayıp Verme", "Başka Hastalıklara Benzeme", "Olumsuz Duygular Uyandırma" ve "Tabiat Olayları" iken kök ata için "Zarar Verici Olma" "Kayıp Verme", "Hayvanlara Benzeme", "İşlevselliği" ve "Başka Hastalıklara Benzeme" şeklinde oluşturulmuştur. Buna bağlı olarak kuşaklar fark etmeksizin Covid-19 virüsüne ilişkin genel bakış açısının olumsuz olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Covid-19, Virüs, Kuşak Farkı.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the perceptions of the Covid-19 virus according to three generations (child, parent, root ancestor) through metaphors. The research was carried out with a total of 20 families living in the extended family dynamic in Batman province and volunteering to participate in the study. However, at the end of the study, 4 families were not included in the evaluation, since any of the family members (child, parent, root ancestry) could not make a consistent association between the metaphor and its justification. In order to determine the metaphorical perceptions of extended family members regarding the Covid-19 virus, a form with an incomplete sentence such as "Covid-19 is similar to a/e, Because " was used. In this way, the perceptions of three generations regarding the Covid-19 virus; It has been tried to determine with which metaphors they will reveal, as well as to reveal the common features of metaphors. In the evaluation of the data obtained, content analysis method was used in accordance with the qualitative research design. Metaphors related to the Covid-19 virus are divided into categories. These categories are for children; They are "Loss-making", "Resembling Other Diseases", "Arousing Negative Emotions", "Disrupting Life Order", "Safe Space", "Natural Events" and "Unique in Characteristics". While "Loss", "Resembling Other Diseases", "Arousing Negative Emotions" and "Natural Phenomena" for parents, "Harmlessness", "Lossness", "Animal Resemblance", "Functionality" and "Resemblance to Other Diseases" are for root ancestry" was formed. Accordingly, it has been stated that the general viewpoint on the Covid-19 virus, regardless of generations, is negative.

Keywords: Methaphor, Covid-19, Virus, Generation Gap.

GİRİŞ

Korona virüsü farklı pek çok hastalığa neden olan (soğuk algınlığı, Orta Doğu Solunum Sendromu vb.) bir virüs çeşididir. İlk kez Çin'in Wuhan bölgesinde 2019 yılında ortaya çıkan küresel bir salgındır (Altın, 2020; Budak ve Korkmaz, 2020; Bosnalı ve Tander, 2020, Pekşen-Akça, 2022). Küresel bir salgın olan Covid-19 sağlık, eğitim, ekonomi başta olmak üzere kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan, bireylerin yaşam tarzları, davranışları, alışkanlıkları başta olmak üzere pek çok alanda değişikliklere yol açan sorun olarak adlandırılabilir (Pekşen-Akça, 2022).

Rukiye Arslan ¹
Raziye Pekşen Akça ²

How to Cite This Article

Arslan, R. & Pekşen Akça, R. (2023). "Covid-19 Virüsüne İlişkin Metaforik Algılar: Üç Kuşak Bir Kavram" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:107; pp:4791-4799. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.67124>

Arrival: 17 November 2022
Published: 31 January 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakülte, Çocuk Gelişimi Bölümü, Batman, Türkiye

² Öğr. Gör. Dr. Kayseri Üniversitesi, Develi Hüseyin Şahin MYO, Çocuk Gelişimi, Kayseri, Türkiye

Tarih boyunca yaşanan birbirinden farklı pek çok salgın hastalıkta olduğu gibi Covid-19 salgını da her yaş grubundan insanın yaşamını birçok yönden etkilemiştir. Salgınlardan kaynaklanan etkiler; yaşanan dönemin koşullarına, insanların bilgi birikimine ve anlayışına göre her ne kadar farklılık gösterse de her dönemde hastalıktan dolayı yaşanan can kayıpları, insanların psikolojik, sosyal, ekonomik ve siyasal etkilere maruz kalmasına neden olmuştur (Kılıç, 2020; Şahin ve Demir, 2020).

Dünya genelinde pek çok insanı ekonomik, fiziksel, sosyal, ruhsal vb. şekilde etkileyen Covid-19 salgını günümüzde hala yaşamı ciddi anlamda tehdit etmeye devam etmektedir. Her yaş grubundaki insanları etkilediği için bu virüs tüm insanlık için bir tehdit haline gelmiştir (Üstün ve Özçiftçi, 2020; Budak ve Korkmaz, 2020). Yaş fark etmeksizin her kuşak için bir tehdit oluşturan bu virüs beraberinde sokağa çıkamama, toplumsal izolasyon gibi pek çok durumla çekirdek ya da geniş aile olması fark etmeksizin bir sınırlandırmayı da meydana getirmiştir (Üstün ve Özçiftçi, 2020; Yanık ve Yeşilçınar, 2021; Varışlı ve Gültekin, 2020). Nitekim Varışlı ve Gültekin (2020) tarafında yapılan bir çalışmada, 65 yaş ve üstü bireylerin kronolojik yaşı esas alınarak bu bireylere uygulanan sokağa çıkma yasağının kuşaklar arasındaki etkileşime ve bu yaş grubunda yer alan kişilere yapılan ayrımcılığa etkisi incelenmiştir. Buna göre; yaşlı bireylerin sosyal çevrelerinden ayrı kaldıkları, gün boyu içerde olma hissini bu bireylerde strese neden olduğu ve bunun da beraberinde kuşaklar arasında çatışmalara neden olduğu ve horlanan ya da olumsuz davranışlara maruz kalanın genellikle yaşlı bireyler olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışmaya göre, özellikle yalnız yaşayan yaşlı bireylerin sokağa çıkma yasağından dolayı ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve ihtiyaçları için başka insanlara hem sosyal hem de psikolojik açıdan desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Yine İlbasmış ve ark. tarafından 2021’de yapılan başka bir çalışmada Covid-19 salgınının çocukların ruh sağlığı üzerindeki etkisi incelenmiş ve araştırma sonuçlarına göre; çocukların çoğunluğunun kirli değilse bile ellerini sürekli yıkadığı, uykuya dalma güçlüğü çektiği, sık kabus gördükleri ya da sık sık uykudan uyandıkları, salgın öncesine göre daha fazla karın ve baş ağrısından şikayet ettikleri, eskiye oranla daha fazla endişeli, çabuk öfkelenen bir ruh haline sahip oldukları belirlenmiştir. Kay ve Sağlam tarafından (2021) yapılan bir diğer çalışmaya göre ise; pandemi sürecinde anne-baba tutumları ile çocukların duygusal ve davranışsal durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmaya göre; aile içindeki ilişkilerin anne-baba tutumlarından etkilendiği ve çatışmaların yaşandığı ayrıca çocukların duygusal ve davranışsal olarak olumsuz yönde etkilendiği belirtilmiştir. Kısacası çocuk, ebeveyn, kök ata fark etmeksizin Covid-19 virüsü her yaş grubundan bireyi farklı şekillerde etkilediği bilindik bir gerçektir.

Bu gerekçeler doğrultusunda bu çalışmada aynı zaman aralığında dünyaya gelen, içine doğduğu bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik durumlarına ek olarak benzer değerlere ve önceliklere sahip olması beklenen kuşakların (jenerasyon) Covid-19 virüsüne ilişkin çıkarımlarına ek olarak aynı aile ortamında varlık gösteren üç kuşağın kuşak farkındalıklarına bağlı olarak Covid-19 virüsüne ilişkin bakış açılarının metaforlar yoluyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Belirlenen metaforlar göre alt amaçları belirlenmiştir. Bu alt amaçlar şöyle sıralandırılmıştır:

Çocukların Covid-19 virüsüne ilişkin ortaya koydukları metaforlar nelerdir?

- ✓ Ebeveynlerin Covid-19 virüsüne ilişkin ortaya koydukları metaforlar nelerdir?
- ✓ Kök ataların Covid-19 virüsüne ilişkin ortaya koydukları metaforlar nelerdir?
- ✓ Üç kuşağın Covid-19 virüsüne ilişkin ortaya koydukları metaforlar kendi içerisinde kategorilere ayrılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmaya 28.04.2022 yılında Kayseri Üniversitesi Etik Kurul Kararı ile Batman il merkezinde çalışmaya katılmayı kabul eden, gönüllülük esasına göre belirlenen toplam 20 aile (Ç=20, E=20, K=20) dâhil edilmiştir. Ancak çalışma sonunda 4 aile metaforlarla gerekçeler arasında tutarlı ilişkilendirme yapamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırma kapsamındaki çocuk, ebeveyn ve kök ataya “Covid-19.....a/e benzer; çünkü” biçimindeki bir cümle verilerek, ailede yer alan üç kuşağında görüşlerini yazmaları istenmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli Covid-19 kavramına ilişkin algılarının metaforlar yolu ile belirlenmesi amacıyla nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanması (Yıldırım & Şimşek, 2011) nedeni ile araştırmada bu yöntem tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 28.04.2022 yılında Kayseri Üniversitesi Etik Kurul Kararı ile çalışmaya katılmayı kabul eden, kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan, geniş aile olma sınırlılığına sahip, gönüllülük esasına göre belirlenen toplam 20 aile (Ç=20, E=20, KA=20) oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilme kriterleri; geniş aileye dahil olmak ve bilişsel olarak benzetim yapabilme becerisine sahip olmaktır. Çalışmanın dışlanma kriteri ise; üç kuşaktan herhangi birinin mecaz formuna ilişkin eksik beyanda bulunması, gerekçenin metaforla ilişkili olmamasıdır.

Tablo 1: Çocuk, Ebeveyn ve Kök Ataya İlişkin Demografik Bilgiler

Çocuk Cinsiyet	f	%	Yaş	f	%
Kız	8	50.0	Kız		
			15 yaş		
			16 yaş	2	12.5
			17 yaş	1	6.25
			Erkek	5	31.25
			15 yaş		
			16 yaş	1	6.25
Erkek	8	50.0	17 yaş	-	-
				7	43.75
Ebeveyn Cinsiyet			Ebeveyn Yaş		
Kadın	8	50.0	Kadın	f	%
			30-40 yaş	2	12.5
			40-50 yaş	5	31.25
			50 ve üstü yaş	1	6.25
			Erkek		
Erkek	8	50.0	Erkek		
			30-40 yaş		
			40-50 yaş		
			50 ve üstü yaş	1	6.25
				7	43.75
				-	
Kök ata Cinsiyet			Kök Ata Yaş		
Kadın	8	50.0	Kadın	f	%
			55-65 yaş	1	6.25
			75-80 yaş	-	-
Erkek	8	50.0	85 yaş +	7	43.75
			Kadın		
			55-65 yaş	-	-
			75-80 yaş	-	-
			85 yaş+	8	50

Tablo 1 incelendiğinde üç kuşağında cinsiyet dağılımlarının eşit olduğu (%50), çocukların yaşları incelendiğinde 17 yaş aralığında (K=%31.25, E=%43.75) olan grubun her iki cinsiyette de en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Ebeveynlerden annelerin %31.25'inin ve babaların da %43.75'inin 40-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kök atalara ilişkin dağılımlar incelendiğinde nenelerin %43.75'inin ve dedelerin %50'sinin 85 yaş ve üzerinde oldukları görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamındaki geniş aile üyelerinden her birine (çocuk, ebeveyn, kök ata) Covid-19 virüsüne ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi amacıyla, "Covid-19 a/e benzer, Çünkü....." biçiminde eksik bırakılmış bir cümlelerin yer aldığı form kullanılmış olup formda yer alan boşlukları istedikleri şekilde doldurmaları istenmiştir. Form doldurma sürecinde zaman sınırlamasına gidilmemiştir. Aile üyeleri tarafından doldurulan formlar araştırmacılar tarafından toplanarak değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Sonrasında araştırma ekibi tarafından çözümleme sürecine geçilmiştir. Çözümleme işleminden sonra metafor listesi oluşturulmuş ve ortaya çıkan metaforlar listelenmiştir. Daha sonrasında gerekçeler doğrultusunda kategoriler oluşturulmuştur.

Veri Analizi

Çalışmaya katılan üç kuşağın Covid-19'a yönelik geliştirdikleri metaforlar üç aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada kodlama ve ayıklama aşaması ile metaforlar alfabetik bir sıraya göre geçici bir listeye alınmış, metaforların net bir şekilde aktarılıp aktarılamadığı incelenmiştir. Bu aşamada metaforlar yüzeysel şekilde kodlanmıştır (örn: zehir, keçi vb.). Dahası herhangi bir metafor imgesini içermeyen yanıtların yer aldığı kâğıtlar ile boş bırakılan kâğıtlar ayıklanmıştır. Bazı katılımcılar ise bir metafor imgesini sunmak yerine, Covid-19 ile ilgili

kişisel düşüncelerini paylaşmıştır (Örn. Covid diye bir şey yoktur vb.). Ya da metafor imgesini dile getirdiği halde, söz konusu metafora ilişkin mantıksal dayanak sunmamıştır. Bütün bu gerekçelere bağlı olarak 4 aile araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

İkinci aşamada metafor imgelerinin derlenme aşamasına geçilmiştir. Toplam 16 aileden 30 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bu aşamada, bu metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez gözden geçirilerek her metaforu temsil eden katılımcı kompozisyonlarından birer “örnek metafor ifadesi” seçilmiştir.

Son olarak üçüncü aşamada kategori geliştirme aşamasına geçilerek “örnek metafor listesi” baz alınarak her metafor imgesinin Covid-19’u nasıl kavramsallaştırdığına bakılmıştır. Bu amaç için, metaforun konusu, metaforun kaynağı ve metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiştir. Daha sonra her metafor imgesi Covid-19’a ilişkin sahip olduğu perspektif bakımından belli bir tema ile ilişkilendirilerek (örn: insanlığı ortadan kaldırma) toplam çocuklar için 7, ebeveynler için 4, kök ata için 4 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde aynı aile dinamiğinde yaşayan üç kuşağın (çocuk, ebeveyn, kök ata) Covid-19’a yönelik olarak oluşturdukları metaforlar ve metaforlara ilişkin yorumları yer almaktadır.

Tablo 2: Çocukların Covid-19’a ilişkin metaforları, gerekçeleri ve kategoriler

Sıra	Metafor	f	%	Gerekçe	Kategori
1	Karanlık	1	6.25	Sonunun görünmemesi	Kayıp Verme
2	Korku Filmi	1	6.25	Ölüm ve kalımı içinde gizlemesi	
3	Katil	1	6.25	Sevdiklerimizin canını alması	
4	Felaket	2	12.5	Sevdiklerimizin canını alması	
5	Modern Veba	1	6.25	Hava yoluyla bulaşması	Başka Hastalıklara Benzeme
6	Grip	1	6.25	Semptomları paralel olması	
7	Okul Hayatı	1	6.25	Lanetli olması	Olumsuz Duygular Uyandırma
8	Hapishane	1	6.25	Özgürlüğü kısıtlama	
9	İnsanlar	2	12.5	Zarar verme	Yaşam Düzenini Bozma
10	Huzur	1	6.25	Herkesi birbirinin değerini anlaması	Güvenli Alan
11	Volkanik Dağ	1	6.25	Önlem alınmazsa kayıp vermesi	Tabiat Olayları
12	Çiçeğin Solması	1	6.25	İnsanların hayatını soldurması	
13	Kivi	1	6.25	Şeklinin tüylü ve yeşil olması	Özellikleri Açısından Benzer Olma
14	Şekiller	1	6.25	Mikroplara benzemesi	
TOPLAM		16	100.0		

Tablo 2 incelendiğinde, 16 çocuk tarafından 13 metafor geliştirildiği görülmektedir. Çocukların Covid-19 virüsüne ilişkin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak yedi grupta kategorize edilmiştir. Çocukların Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Kayıp Verme”, “Başka Hastalıklara Benzeme”, “Olumsuz Duygular Uyandırma”, “Yaşam Düzenini Bozma”, “Güvenli Alan”, “Tabiat Olayları” ve “Özellikler Açısından Benzer Olma” yönlerini ele alarak vurguladıkları görülmektedir. Bu metaforlara ilişkin ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

Kayıp Verme: Çocukların kayıp verme kategorisine yönelik olarak geliştirdikleri metaforları; “Karanlık”, “Korku Filmi”, “Katil”, “Felaket” şeklindedir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne ilişkin “Kayıp Verme” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir. Kayıp verme boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlardan bazılarını aşağıda yer verilmektedir.

Covid-19 virüsünü “Korku filmine” benzeten çocuk “*Bu filmin içinde ölmek ve hayat mücadelesi vermek ya da kaçmak için yoğun bir çaba sarf etmek gerekir. Korku filminde var olan katil nasıl ki bize ulaştığında canımızda oluruz, ne kadar fazla kişiye ulaşırsa bu virüste o kadar kişiyi hayattan kopartır. Canını alır, ölüm ve kalımı içinde gizler.*” (Ç, 3).

Covid-19 virüsünü “Felakete” benzeten çocuk “*Nasıl ki hayatımızı altı üst eden bir felaket anında bütün düzenimiz mahvolur, can kayıplarımız bize eşlik eder, hayatımız tepetaklak olursa çok sevdiğimiz birinden ayrılmamıza neden olursa Covid-19 virüsü de yaşamımıza bu yönde büyük zararlar verir, büyük hasarlar, büyük acılar yaşamamızı sağlar. Sevdiklerimizin canını alır.*” (Ç,14).

Başka Hastalıklara Benzeme: Çocukların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları: “Modern Veba” ve “Grip” tir. Covid-19 virüsünü: “Modern Veba” benzeten çocuk benzetim gerekçesini “*Tıpkı geçmiş dönemlerde*

var olan veba hastalığında olduğu gibi benzer şekilde hava yolu ile bulaşır. Günümüzde pek çok kişiyi aynı şekilde etkilemesi nedeniyle virüs modern vebaya benzer.” (Ç, 12).

Olumsuz Duygular Uyandırma: Çocukların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar “Okul Hayatı” ve “Hapishane” yönlerine vurgu yapmaktadır.

Covid-19 virüsüne “Okul Hayatı” benzeten çocuk benzetim gerekçesini “Okul her zaman zorlayıcıdır, yıpratıcıdır, korkutucudur ve en önemlisi lanetlidir. Bu lanet ayaklarınızı geri geri gider, kaçmak isterseniz, ruhunuz daralır, hayattan bıkersınız ama o lanet sizi ele geçirir, kaçamazsınız.” (Ç, 9).

Yaşam Düzenini Bozma: Çocukların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar “İnsanlar” yönlerine vurgu yapmaktadır.

Covid-19 virüsüne “İnsanlar” a benzeten çocuk benzetim gerekçesini şu şekilde ifade eder; “İnsanlar da tıpkı virüsler gibi bize zarar verir. Bize iyi görünür, sanki bize hiç kötü davranmayacak gibi maske takarlar ama siz gerçeklerle yüzleştüğünüzde iş çoktan çığırından çıkmıştır. İhanet, acı, üzüntü sayamadığım pek çok zararlı etkisi bizi sarıp kuşatmıştır.” (Ç, 7).

Güvenli Alan: Covid-19 virüsünü “Huzur” a benzeten çocuk gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. Huzurlu ortamlarda herkes birbiri ile iyi geçinir, güzel iletişim kuran, kıymet verir ve kıymet görür. Herkes birbirinin değerini anlar. Pandemi sürecinde hepimiz ailemizle aynı ortamda güven içinde huzurla yaşadık” (Ç, 5).

Tabiat Olayları: Bu gruba ilişkin olarak geliştirilen metaforlar; “Volkanik Dağ” ve “Çiçeğin Solması” dır.

Covid-19 virüsüne “Volkanik Dağ” a benzeten çocuk benzetim gerekçesini “Volkanik dağlar ilk başta çok güzel, dinlendirici görülse de patladığında her tarafı yok eder. Durdurulamaz, engellenemez, önlem alınmazsa sonsuz kayıplar veririz” (Ç, 2).

Özellikleri Açısından Benzer Olma: Bu gruba ilişkin olarak geliştirilen metaforlar “Kivi” ve “Şekiller” dir.

Covid-19 virüsünü “Kivi” ye benzeten çocuk gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. Virüs tıpkı kiviye benzer çünkü şekli onun gibi yeşil, tüylü onun gibi yuvarlak bir görüntüsü vardır.” (Ç, 11).

Tablo 3: Ebeveynlerin Covid-19’a ilişkin metaforları, gerekçeleri ve kategoriler

Sıra	Metafor	f	%	Gerekçe	Kategori
1	Adaletsizlik	1	6.25	Seçim ve ayırım yapmaması	Kayıp Verme
2	Karanlık Orman	1	6.25	İçinde kaybolunması	
3	Karanlık Korkusu	1	6.25	Sevdiklerini kaybedilmesi	
4	Karanlık	1	6.25	Sevdiklerini kaybedilmesi	
5	Soğuk algınlığı	2	12.5	Belirtilerinin ortak olması	Başka Hastalıklara Benzeme
6	Grip	1	6.25	Belirtilerinin ortak olması	
7	Domuz Gribi	1	6.25	Belirtilerinin ortak olması	
8	Kamburluk	1	6.25	Yavaş yavaş belimizi bükmesi	
9	Hapishane	1	6.25	Hayata ipotek koyması	Olumsuz Duygular Uyandırma
10	Kâbus	1	6.25	Herkesi çok kötü etkilemesi	
11	Sigara	1	6.25	Mutlu edip ve öldürmesi	
12	Deprem	2	12.5	Ağır hasar vermesi	Tabiat Olayları
13	Ölüm	2	12.5	Geri dönüşün olmaması	
Toplam		16	100.0		

Tablo 3 incelendiğinde, 16 ebeveyn tarafından 10 farklı metafor geliştirildiği görülmektedir. Ebeveynlerin Covid-19 virüsüne ilişkin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak dört grupta kategorize edilmiştir. Ebeveynlerin Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Kayıp Verme”, “Başka Hastalıklara Benzeme”, “Olumsuz Duygular Uyandırma” ve “Tabiat Olayları” yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Kayıp Verme: Ebeveynlerin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar; “Adaletsizlik” “Karanlık Orman”, “Karanlık Korkusu”, “Karanlık” şeklindedir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne ilişkin “Kayıp Verme” yönüne ilişkin bir benzetim yaptığı görülmektedir. Kayıp verme boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

Covid-19 virüsünü “Adaletsizlik” e benzeten ebeveyn gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Virüs insanların hiçbir özelliğini dikkate almaksızın yaş, cinsiyet, ekonomik durum fark etmeden, seçim ve ayırım yapmadan adaletsizce herkesin bu hayattan kopmasına, bir kayıp vermesine neden olur” (E, 9).

“Karanlık Orman” a Covid-19’u benzeten ebeveyn ise benzetim gerekçesini “*Nasıl ki insan karanlık bir ormana düştüğünde içinde kaybolur, korkar, geri bu âlemden çıkamayacağını düşünürse benzer şekilde Covid-19 virüsü de bizim tekrar gerçek dünyaya dönmemizi engelleyip hayatımızı alt üst eder. Hem bizim hem de yakınlarımızın bir çıkmaza girerek kaybolmasına, yok olmasına, kayıplar vermesini sağlar.*” (E,16).

Başka Hastalıklara Benzeme: Ebeveynlerin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları “Soğuk Algınlığı”, “Grip”, “Domuz Gribine” ve “Kamburluk” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsünü “Başka Hastalıklara Benzeme” yönüne ilişkin bir benzetim yaptığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Soğuk Algınlığı” benzeten çok gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “*Pek çok hastalıkla da olduğu gibi virüse yakalandığımızda tıpkı soğuk algınlığında olduğu gibi burnumuz akar, göğsümüz daralır, başımız ağrır, yaşam fonksiyonlarımız azalır, lezzet alamayız.*” (E,1).

“Domuz Gribi” ‘ne Covid-19’u benzeten ebeveyn ise benzetim gerekçesini “*Zamanında tıpkı Covid gibi tüm dünyayı etkiledi. Başlarda normal bir grip sandık, öksürdük, tıksırdık ama domuz gribiymiş meğer.*” (E, 8).

Olumsuz Duygular Uyandırma: Ebeveynlerin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları; “Kâbus” ve “Sigara” şeklindedir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne ilişkin “Olumsuz Duygular Uyandırma” yönüne ilişkin bir benzetim yaptığı görülmektedir. Olumsuz Duygular Uyandırma yönelik olarak geliştirilen metaforlar şu şekildedir:

Covid-19 virüsünü “Kâbus” a benzeten ebeveyn gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “*Nasıl ki gördüğümüz kâbuslar bizi etkiler. Hiç bitmeyecek gibi gelir ya insana, korkutur, ürkütür, yıpratır. O an bizde farklı duygular uyandırır ya Covid de bizim ruhumuzu, bedenimizi olumsuz yönde etkiler.*” (E, 4).

Tabiat Olayları: Ebeveynlerin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları; “Deprem” ve “Ölüm” şeklindedir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne “Tabiat Olayları” yönüne ilişkin bir benzetim yaptığı görülmektedir.

Deprem’e Covid-19’u benzeten ebeveyn benzetim gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “*Doğada depremler engellenemez. Arkasında çok fazla enkaz, acı ve dram bırakır. Dur desen durmaz, bit desen bitmez. Doğa ne zaman durmak isterse durur ve sürecini sonlandırır. Tıpkı Covid de olduğu gibi o ne kadar can almak isterse aldı, kimi hasta edecekse etti, kimse durduramadı, engel olamadı her şeyi ve herkesi yıktı ve geçti*” (E,2).

“Ölüm” e Covid-19’u benzeten ebeveyn ise benzetim gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “*Bir insan ölürse geri dönüşü olmayan bir yola girer. Orada bizi neler bekler bilmediğimiz gibi arkamızda bıraktıklarımıza dairde bir bilinmezlik söz konusudur. Doğanın bir dengesidir. Doğal seleksiyonudur. En zayıf olanı en güçsüz olanı alır ve götürür. Covid de ölüm gibi hem bir bilinmezdir hem de tabiatın bir seleksiyonudur*” (E,7).

Tablo 4: Kök Ata’nın Covid 19’a ilişkin metaforları, gerekçeleri ve kategoriler

Sıra	Metafor	f	%	Gerekçe	Kategori
1	Zehir	1	6.25	Yayılarak beklenmedik sorunlar oluşturmaması	Zarar Verici Olma
2	İlaç	1	6.25	Yayılarak beklenmedik sorunlar oluşturmaması	
3	Karasu	1	6.25	Yayılarak beklenmedik sorunlar oluşturmaması	
4	Azrail	2	12.5	Sevdiklerimizden ayırması	Kayıp Verme
5	Ölüm	3	18,75	Sevdiklerimizden ayırması	
6	Kafes	1	6.25	Tutsak etmesi	
7	Keçi	1	6.25	İnatçı olması	Hayvanlara Benzeme
8	Yılan	1	6.25	Zarar vermesi	
9	Gözlük	1	6.25	Etkisiz olması	İşlevselliği
10	Baston	1	6.25	Etkisiz olması	
11	Kanser	1	6.25	Çok can alması	Başka Hastalıklara Benzeme
12	Veba hastalığı	2	12.5	Çok can alması	
Toplam		16	100		

Tablo 4 incelendiğinde, 16 kök ata tarafından 7 farklı metafor geliştirildiği görülmektedir. Kök ata Covid-19 virüsüne ilişkin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak beş grupta kategorize edilmiştir. Kök ata Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Zarar Verici Olma” “Kayıp Verme”, “Hayvanlara Benzeme”, “İşlevselliği” ve “Başka Hastalıklara Benzeme” yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Zarar Verici Olma: Kök ataların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları: “Zehir”, “İlaç” ve “Karasu” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsünün “Zarar Verici Olma” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Zehir” e benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Zehrin hangi türü olursa olsun zararlıdır. Az ya da çok fark etmez bedenimize nereden girdiği fark etmez bir kez aldık mı yayılır. Bizi öldürürse ne ala süründürür, birine bağımlı hale de getirebilir. Bizde farklı sorunlara yol açabilir. Ailemiz içinde sorun olur sen iyi olsan da eşin hastalıktan ölebilir.” (K,13).

Covid-19 virüsünü “İlaç” benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Her doktor ayrı ilaç yazar, her ilaç da farklı farklı hastalıklarımıza iyi gelir. Ama bu ilaçlar bir yerdeki ağrıyı azaltayım derken başka bir yerdeki başka hastalıkları ortaya çıkarır. Tam bitti derken bedene yayılır farklı sorunlar oluşturur. Virüste ilaç gibi her yere yayılır, bedeni sarar, mahalleyi sarar, ülkeyi sarar, dünyayı sarar tam bitti dersin bir bakarsın başka başka sorun olarak yayılır. Ekonomiyi bitirir, aileyi bitirir.” (K,3).

Kayıp Verme: Kök ataların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları “Azrail”, “Ölüm” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne ilişkin “Kayıp Verme” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Ölüm”e benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Hayattan kimin göçtüğü önemli değildir. Hepsi acıdır tanıdık ya da tanımadık her aileye bir ateş düşer, sevdiklerimizden ebediyen ayrılırız. Kiminin anasıdır kimin evladıdır. Herkes bir bir kayar gider öbür âleme...” (K,11).

Covid-19 virüsünü “Ölüm”e benzeten diğer bir kök ata ise gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Kimse sevdiklerinden ayrılmak istemez, onu bırakmaz istemez, onları geri görmeyeceğini düşünmek istemez. Ölünce de öyle olur sevdiklerimizi geride bırakırız. Kayıp hem ölen için hem arkada kalan için, acıdır kısacası soğuktur, korkutucudur. Bir yüzü ıssızdır, istenmeyendir Covid de öyle hep bir ürkütücü hep bir korkutucu hep bir kayıp...” (K,4)

Hayvanlara Benzeme: Kök ataların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları “Keçi”, “Yılan” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsünün “Hayvanlara Benzeme” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Keçi”ye benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Hani otlaklarda keçiler vardır ya bir sağa bir sola zıplar, başkasının suyunu içer, başkasının tuzunu yer iteklersin yine gelir, yapma dersin yine yapar inatçının tekidir. Durdan da anlamaz kaldan da inatçı hayvan illaki bildiğini okuyacak. Virüs de öyle ne doktor dinler, ne yaşlı dinler, ne genç dinler illa birilerini katacak önüne yaramaz keçi gibi inatla süründürecek.” (K,9).

İşlevselliği: Kök ataların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları “Gözlük”, “Baston” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsünün “İşlevsellik” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Baston” a benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Yaş ilerledikçe her şeyden medet umarsın baston gibi görünürde bir faydası var gibi gözüktür ama sana hiç fayda sağlamaz. Seni dengede tutar, adımlarını atmanda tutunmanda sana yardım eder gibi durur ama hiç faydası yoktur. Covid de baston gibi baktığında yaşamının bir parçasıdır ama etkisizdir, kaçamazsın ama sana da çevrene de bir zerre faydası yoktur. Elimdeki bu baston gibi hem bana yüküdür hem de boş yere benimle her yere gelir gider fayda sağlamaz.” (K,19).

Başka Hastalıklara Benzeme: Kök ataların bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metaforları “Kanser”, “Veba Hastalığı” şeklindedir. Buna göre ortaya çıkan metaforların Covid-19 virüsüne yönelik “Başka Hastalıklara Benzeme” yönüne ilişkin bir benzetim yapıldığı görülmektedir.

Covid-19 virüsünü “Kanser” e benzeten kök ata gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir. “Çünkü kanser gibi hemen yayılır, daha teşhisi yeni öğrenmişken bir dolu can alı verir. Büyük küçük zengin fakir fark etmez herkesi ağına düşürür. Hayatını zindan eder” (K,6).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, üç kuşağın Covid-19’a yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar çocuklar için 7, ebeveynler için 4, kök ata için 4 farklı başlık altında toplanmıştır. Çocukların Covid-19 virüsüne ilişkin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak yedi grupta kategorize edilmiştir. Çocukların Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Kayıp Verme”, “Başka Hastalıklara Benzeme”, “Olumsuz Duygular Uyandırma”, “Yaşam Düzeni Bozma”, “Güvenli Alan”, “Tabiat Olayları” ve “Özellikler Açısından Benzer Olma” yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Ebeveynlerin Covid-19 virüsüne ilişkin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak dört grupta kategorize edilmiştir. Ebeveynlerin Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Kayıp Verme”,

“Başka Hastalıklara Benzeme”, “Olumsuz Duygular Uyandırma” ve “Tabiat Olayları” yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Kök atanın Covid-19’a ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “Zarar Verici Olma” “Kayıp Verme”, “Hayvanlara Benzeme”, “İşlevselliği” ve “Başka Hastalıklara Benzeme” yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Covid-19 virüsü çocuk, ebeveyn ve kök ata fark etmeksizin kuşaklar üzerinde olumsuz algılar oluşturarak öldürücü, hayattan koparıcı, yaşam düzenini bozan, sevdiklerini her açıdan etkileyen bir virüs olarak adlandırılmaktadır. Çocuklar boyutunda yalnızca bir çocuğun bu virüsü huzur olarak algıladığı, aile bireylerinin bir arada yaşamasına olanak tanıdığı için virüsün aile ölçeğinde çocuk açısından olumlu bir etki yarattığı ifade edilebilir. Bu doğrultuda ebeveynlerin ya da çocuğun bakımından sorumlu olan kök ataların (dede, nene vb.) çocuk için güvenli sevgi ortamları oluşturmaları, çocuklar ile nitelik zaman geçirerek onların gelişimine olumlu yönde katkı sağlamalarının yaşamın her döneminde önemli olduğu ifade edilebilir. Çocuklara ilişkin genel çıkarım ise çalışmaya katılan çocuklarda virüs nedeniyle hassasiyet ve kaygı olduğu, bunları sözel olarak ifade ettikleri, salgın sürecinde ruhsal açıdan olumsuzluklar hissettikleri de söylenebilir. Nitekim çalışmamızla benzer sonuçları ulaşan farklı çalışmalar bu açıdan araştırmamızı desteklemektedir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; İlbasmış et al., 2021; Kaplan et al., 2021; Pekşen-Akça, 2022).

Çocuklarda Covid-19 temelli yaşanabilecek sorunları azaltmak ve Covid-19’un psiko-sosyal etkilerini ortadan kaldırmak için; aile, öğretmen, kurum ve kuruluş temelli rehberlik hizmetlerinin verilmesi elzemdir. Dijital platformlarda çocuklar için gerekli tedbirlerin alınması halinde salgın sürecinin zarar görmeden atlatılabileceği, gerekli öz bakım ve sanitasyon kurallarına uyulduğunda etkisinin hafifleyeceğine ilişkin programlar, uygulamalara yer verilmelidir.

Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin Covid-19 virüsünü hayata ipotek koyan, sevdiklerinden ayıran, can alan bir virüs olarak tasvir ettikleri ve pandemi sürecinin insan, aile ve toplum ölçeğinde yıkıcı etkilere sahip olduğu ifade edilmektedir. Covid-19 pandemi sürecinin aile bireyleri üzerindeki etkisini araştıran çok fazla çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte Çelik ve Çap tarafından (2021) yapılan bir çalışmada pandeminin bir getirisi olarak izolasyonun her yaştaki aile ferdini olumsuz açıdan etkilediği belirtilmiştir. Maske kullanımı, sosyal- izolasyon gibi pandeminin bir çıktısı olan problem durumların aile dinamiğinde baş edilmesi gereken sorunlar kategorisini oluşturmakla birlikte dahası pek çok alınması gereken önlemin de var olması aile içi stresi de arttırdığı belirtilmektedir. Dahası pandemi sürecinde ebeveynler ölçeğinde ekonomik, sosyal ve psikolojik etmenlere bağlı olarak ailenin mevcut aile dinamiğinin değiştiği, ebeveynlerin hem kendi çocuklarına hem de kendi anne-babasına karşı taşıdığı sorumluluklar artış gösterdiği, bu neden bedenlen ve ruhen yıprandıkları da öngörülebilir.

Son olarak kök atalara ilişkin metaforik algılar incelendiğinde beklenmedik şekilde yayılması, sorunlara neden olması, çok can alması gibi ifadelerle pandeminin ölüm ve kalıcı kayıplara neden olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda pandemi sürecinden en çok etkilenen, ötekileştirilen, mağduriyet yaşayan kesimin kök atalar olduğu ortaya konulmuştur (Altın, 2020; Varışlı ve Gültekin, 2020).

Çalışmamızın bu yönüyle farklı çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altın, Z. (2020). Covid-19 pandemisinde yaşlılar. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(ek sayı), 49-57.
- Akoğlu, G., & Karaaslan, B.T. (2020). Covid-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103
- Bosnalı, O., & Tander, B. (2020). Covid-19 pandemisi ve çocuk cerrahisi. *Çocuk Cerrahi Dergisi*, 34(1), 1-8.
- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). Covid 19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79.
- Çelik, Ş., & Çak, E. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6 (11), 43-49.
- İlbasmış, Ç., Aksoy, A.T., Cihanyurdu, İ., Ünver, H., & Arman, A. R. (2021). Covid-19 salgınının çocukların ruh sağlığı üzerindeki etkileri. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 28(Suppl 1), 1-3.
- Kaplan, V., Kürümlüoğlu, R., & Bütün, B. (2021). Covid-19 pandemisine bağlı karantina sürecinin ergenlerin gelecek beklentileri ve anksiyete düzeylerine etkisi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, Cilt 4(7), 12-23.

Kay, M.A., & Sağlam, M. (2021).Covid-19 sürecinin ailede ebeveyn tutumları ile çocuklarda duygusal ve davranışsal durumlar açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(3), 1115-1130.

Kılıç, O. (2020). Tarihte küresel salgın hatalıklar ve toplum hayatına etkileri. İçinde: *Küresel salgın anatomisi insan ve toplumun geleceği*, Şeker M., Özer, A., Korkut, C. (editörler). Ankara, Türkiye Bilimleri Akademisi, 14-53.

Şahin, F., & Demir, S. (2020). Virüsler, viral pandemileri etkileyen faktörler ve sonuçları. İçinde: *Küresel salgın anatomisi insan ve toplumun geleceği*, Şeker M., Özer, A., Korkut, C. (editörler). Ankara, Türkiye Bilimleri Akademisi, 56-76.

Özer, M., & Suna, E. (2020). Covid 19 salgını ve eğitim. İçinde: *Küresel salgın anatomisi insan ve toplumun geleceği*, Şeker M., Özer, A., Korkut, C. (editörler). Ankara, Türkiye Bilimleri Akademisi, 172-192.

Pekşen-Akça, R. (2022). The fact of raising a child and electronic baby-sitting during the covid-19 pandemic. 2. International Cappadocia Scientific Research Congress, Nevşehir, Türkiye, 17- 19 Haziran 2022, Ss.20-30. Nevşehir.

Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). Covid 19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: Bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 142-153.

Varışlı, B., & Gültekin, T. (2020). Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: Covid-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü. *Turkish Studies*, 15(4), 1227-1237.

Yanık, D., & Yeşilçınar, İ. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde yaşanan sosyal izolasyonun hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkileri: Niteliksel araştırma. *Sağ Aka Derg*, 8(2), 103-112.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 8. Baskı Ankara: Seçkin Yayınları.